

Na svetskom tržištu najjeftinija je cena struje iz španskog vetra, ali, zahvaljujući najnovijim tehnologijama, snažnim vazдушnim strujama i više od 200 sunčanih dana, uz neizbežne državne podsticaje za vetroparkove, Peštarska visoravan idealna je da nakon prvih vetrenjača postane rekorder Starog kontinenta u proizvodnji električne energije.

O prirodnim preduslovima, infrastrukturnoj orijentaciji i kadrovskim kapacitetima govori iskustvo elektroinženjera Safeta Šmakovića, decenijama posvećenog alternativnim izvorima električne energije, na projektima u Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Turskoj, na Kosovu, u Crnoj Gori, Srbiji i Albaniji.

U njegovoj svakodnevnoj retorici razlikuju se konvencionalni i obnovljivi izvori električne energije.

“Konvencionalni izvori su velike, skupe termoelektrane i nuklearne elektrane, opasni zagađivači životne sredine, uz velike hidrocentrale, koje nisu direktni zagađivači, ali se zbog skupoće i veličine svrstavaju u konvencionalne. Za razliku od njih, obnovljivi izvori ne zavise od zaliha uglja i nafte, čisti su i nepotrošivi, a obično podrazumevaju pogone malog gabarita, za korišćenje energije vetra, solarne energije, biomasa, geotermalnih izvora, snaga malih vodenih tokova, energija iz podvodnih farmi plime i oseke”, objašnjava Šmaković, kontrolor i serviser srpsko-slovenačke firme “Hidro-vind”, koja je pre šest godina, na Gračanskom polju, pored Leskove, na obodu Peštarske visoravni, instalirala prvu vetrenjaču u Srbiji, kapaciteta blizu 500 kilovata, u koju je uloženo više od milion eura.

Prvi preduvjet: funkcionalna pravna država

Nemaju svi izvori jednak potencijal u Srbiji. Upotreba biomase, drvnih otpadaka i poljoprivrednih kultura za sagorevanje i proizvodnju struje postaje sve popularnija, a najduže se uspešno upotrebljavaju male hidroelektrane. Geotermalni izvori nedovoljno su topli, a solarna energija povoljna, ali neisplativa za grejanje.

“U toku je početak kraja državnog monopola. Na elektrotržištu, kontaminiranom neobjašnjivim izbegavanjem plaćanja, iskoristiva energija vetra još nije u potpunosti ispitana niti je dobila šansu kao širom Evrope”, kategoričan je Šmaković.

Istovremeno apostrofira: “U bivšim jugoslovenskim republikama vreme obnovljivih izvora dolazi sporo, ali ipak kuca na vrata. To je progresivna oblast u kojoj se radi sa najmodernijim tehnologijama. Međutim, da bi slobodno tržište električne energije funkcionisalo, prvi preduslov je da (pro)funkcioniše i pravna država. Da se s reči pređe na dela.”

Naročito u poštivanju ugovora i rokova plaćanja, odnosno da postoji mehanizam koji uređuje odnose između poverioca i dužnika.

“Da bi vetrenjače proizvodile kilovatčasove u mreži, moraju da se prethodno pravno regulišu, da imaju tehničko-tehnološko predznanje i ekonomsko-finansijsku konstrukciju”,

kaže Šmaković i dodaje: “Veliki pomaci su očigledni. Zahvaljujući suočavanju sa evropskim sistemima održivosti, u toku je otvaranje slobodnog tržišta električne energije, koje ne podrazumeva samo trgovinu, već i proizvodnju baziranu na alternativnim izvorima. Učešće obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji određuje Ministarstvo energetike, zaduženo za proces pripreme podzakonskih akata koji regulišu pitanje garancije porekla. Kupac od snabdevača dobija precizne podatke koliko je zelene energije u isporučenoj količini električne energije. U sadašnjoj situaciji potrošači u Srbiji već koriste tzv. zelenu energiju u onoj meri u kojoj se ona proizvodi i otkupljuje, po prošlogodišnjoj uredbi kojom su stvoreni uslovi za realizaciju novih vetroparkova, sa privremenim statusom povlašćenog proizvođača, kako bi se u Srbiji do 2020. godine proizvodilo i trošilo 27 odsto zelene energije.”

Trenutno, u Srbiji se troši energija vode iz velikih hidrocentrala, malih hidroelektrana, solarnih parkova i manjih vetroparkova, uvedenih u sistem posle inicijalnih operativnih problema. Imajući u vidu da je cena struje u Srbiji ne samo ekonomsko-tržišna već socijalno-ekonomska kategorija, dugo je dominiralo mišljenje da su obnovljivi izvori vrlo skupa investicija.

“Prema službenim podacima, Srbija je prošle godine potrošila energije koja je ekvivalentna sagorevanju blizu 40 miliona tona nafte iako je iz obnovljivih izvora dobijeno samo 0,96 miliona tona, ali je sa oko tri miliona potencijal iskorišćenosti bio mnogostruko veći. Na berzi električne energije mali investitori su u startu hendikepirani pitanjem isplativosti, ali su poslednjih godina novi vlasnici vetroparkova, mahom investicioni fondovi, spremni na isplativost tek za 20 godina, što najavljuje da će u surovoj konkurenciji opstati samo najuspešniji proizvođači struje”, predviđa Šmaković.

Status ‘malog kupca’

Nižoj ceni struje iz peštarske fabrike vetra ide u prilog da je proizvodnja na zavidnom nivou, blagodareći rekordnom broju sunčanih dana. Tehnološki napredno i više nego privlačno rešenje za energetske stabilnost.

Upitan kakvi su danas podsticaji države potencijalnim investitorima u skupe vetrenjače (fedin tarife) ako Elektroprivreda Srbije (EPS), kao javni snabdevač, mora da otkupljuje svu proizvedenu struju dobijenu snagom vetra po znatno višim cenama od tržišnih, onih po kojima je prodaje, Šmaković podseća da “čim ta oročena povlastica istekne, povlašćeni proizvođači električne energije iz obnovljivih izvora - vetra, vode, sunca i biomase - automatski postaju nezavisni, sa ravnopravnim tretmanom na tržištu”.

Zato je inženjer Šmaković gotovo siguran da će definicija, a time i status “malog kupca morati da se menja u Evropskoj uniji, koja je propisala da imaju do 50 zaposlenih i godišnji promet do 50 miliona evra. Jer, u Srbiji vetrenjače sa takvim prometom ne mogu se nazvati

malim”.

Međutim, i dalje “mali kupci” – domaćinstva, mala preduzeća, zanatlije, vlasnici “prodavnica na čošku” – imaju prava da struju kupuju od EPS-a po cenama nižim od tržišnih.

“Vetar i sunce nisu voda. Oboje su promenjive, prirodne kategorije. Povlašćena cena struje dobijene od vetra i sunca logična je posledica nepredvidljive klime. Konkretno, na Peštarskoj visoravni dan na dan ne liči. Kako onda dugoročno prognozirati proizvodnju struje iz 30 puta složenijeg mini kompjuterskog sistema vetrenjače, u poređenju sa hidroelektranama?”, pita Šmaković.

Život u skladu s prirodom

Umesto odgovora njegovo podsećanje: “Reke imaju vode, zavisno od godišnjeg doba, uglja je iz sezone u sezonu sve manje, koliko god se zalihe činile velikim, a nuklearna energija nije baš omiljena zbog neizvesne bezbednosti i moguće radijacije, koja se stalno preispituje.”

Dakle, život u skladu s prirodom i njenim resursima jest imperativ.

“Jeste. Dok darežljivo Sunce ne pokazuje nameru da prestane da sija i sve dok vetar duva. Ali, nevolja sa vetrom i suncem je što nisu stalni, što vetar duva i ne duva, a Sunce sija samo danju i kad nije oblačno, dok proizvodnja i potrošnja električne energije moraju da budu u stalnom balansu – koliko se proizvede, toliko može da se i potroši. Kad vetar dune i pokrene se peštarska vetrenjača, koliko se struje tu proizvede, toliko negde na drugoj lokaciji proizvodnja mora da se smanji”, kaže Šmaković, sarajevski kadar sa stalnom adresom u Tutinu i profesionalnom opsesijom alternativnim izvorima energije na Balkanu.

Za njega su rumunsko i peštarsko iskustvo istovetni. Kad dune košava s leve obale Dunava, isključuju polovinu HE “Đerdap” i direktno najjeftiniju struju zamenjuju najskupljom.

Biće tako u Srbiji dok se ne izgradi “farma” od 30 vetrenjača na Peštarskoj visoravni.

Tim povodom tradicionalno sumnjičavi Peštari znaju da nemaju energetske izbora i na pitanje da li su srećni što su monofaznu zamenili trofaznom strujom iskreno odgovaraju:

“Osmeh sve teže krijemo.”

Poput struje, čistih zelenih megavata, od vetrenjače. Prirodno, skladno i očigledno.

Izvor: Al Jazeera